

# บทที่ 1

## บทนำ

### ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือการทำนา และการรับจ้าง ประชาชนมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ชุมชนจึงปรึกษากันเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัวด้วยศักยภาพทางฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชน ใช้ผลิตผลในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจ ทั้งนี้กลุ่มชุมชนได้ร่วมกันคิดถึงศักยภาพของชุมชนและจะเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตผลได้อย่างไร จึงได้ร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ ภายใต้กระบวนการวิจัยและสืบสานภูมิปัญญา โดยการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งกลุ่มผลิตน้ำยาอเนกประสงค์ขึ้น เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยการใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ ประกอบกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ได้จัดโครงการอบรมความรู้แก่เกษตรกรขึ้น โดยมีการจัดอบรมการทำน้ำยาอเนกประสงค์เช่น สบู่ แชมพู โดยการนำวัสดุจากธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งการใช้ภูมิปัญญาและศักยภาพของชุมชนเป็นการสนองตอบต่อนโยบายของรัฐบาล และเป็นไปตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานให้เป็นแนวทางสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน และเป็นปรัชญานำทางในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) เห็นได้ว่าการกระจายโอกาสที่เท่าเทียมกันของคุณภาพชีวิตประชาชน โดยกลยุทธ์การยึดคนในพื้นที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมที่มีฐานรากมาจากรากฐานความเข้มแข็งของชุมชนทั้งในชนบทและในเมือง การปรับโครงสร้างพื้นฐานการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืนมีเป้าหมายสำคัญคือ การลดสัดส่วนคนยากจนของประเทศให้อยู่ในระดับไม่เกินร้อยละ 10 ของประชากรรวม และเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชนและประชาชนในระดับต่าง ๆ ให้มีความมั่นคงทางสังคม ทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจ รวมทั้งมีระบบบริหารจัดการของชุมชนที่ดีให้ครอบคลุมทุกตำบล ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้บรรจุแผนดังกล่าวไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 บทที่ 3 ว่าด้วยการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง

ปรัชญาดังกล่าว ได้รับการน้อมนำไปปฏิบัติกันอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ประชาชนที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ล้วนมีความเป็นอยู่ในชีวิตที่ดีขึ้นตามอัตรภาพ สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในครอบครัว มีเงินออม สามารถสร้างครอบครัวและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีความจำเป็นในชีวิตประจำวันขึ้นเอง โดยการใช้วัตถุดิบที่หาง่ายให้คนในชุมชนผลิตเองและซื้อไปใช้กันเองในชุมชน นอกจากนี้จะเป็นการทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่หมุนเวียนในชุมชนแล้วยังสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนการจัดการองค์ความรู้ท้องถิ่น และภูมิปัญญา

ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามผลิตภัณฑ์น้ำยาอเนกประสงค์ ปัจจุบันยังจำหน่ายเฉพาะภายในชุมชนเท่านั้น ทำให้มีรายได้จำกัด ขณะเดียวกันรูปแบบของผลิตภัณฑ์น้ำยาอเนกประสงค์ยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาให้มีความน่าเชื่อถือและดึงดูดความสนใจของผู้บริโภค ทำให้ไม่สามารถขยายตลาดออกไปได้(สัมภาษณ์:นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสิริราช)

จากปัญหาข้างต้นหากไม่มีการศึกษาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ และสร้างความรู้ ความเข้าใจด้านการตลาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าอาจจะทำให้ทางกลุ่มประสบความล้มเหลวและไม่สามารถที่จะขยายผลิตภัณฑ์ได้ ดังนั้นจึงควรมีการศึกษารูปแบบและปัจจัยในการใช้ภูมิปัญญาเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์น้ำยาอเนกประสงค์ เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนากลุ่มผลิตภัณฑ์น้ำยาอเนกประสงค์ อีกทั้งยังเป็นการสร้างบทเรียนใหม่ การเรียนรู้แบบใหม่ และแนวทางการเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนต่อไป

### คำถามวิจัย

กลุ่มผลิตภัณฑ์น้ำยาอเนกประสงค์ตำบลสันดอนแก้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จะมีแนวทางและรูปแบบการใช้ภูมิปัญญาเชิงบูรณาการเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมได้อย่างไร

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพการใช้ภูมิปัญญาในการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์น้ำยาอเนกประสงค์ ตำบลสันดอนแก้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
2. เพื่อหาแนวทางและรูปแบบการใช้ภูมิปัญญาเชิงบูรณาการในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมของกลุ่ม
3. เพื่อหามูลค่าเพิ่มจากการใช้ภูมิปัญญาเชิงบูรณาการ ของกลุ่มผลิตภัณฑ์น้ำยาอเนกประสงค์ ตำบลสันดอนแก้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

### ขอบเขตพื้นที่

บ้านด่าน หมู่ 2 ตำบลสันดอนแก้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

### ระยะเวลาดำเนินการ

2 เม.ย.53 – 31 มี.ค.54

## ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางและรูปแบบการใช้ภูมิปัญญาเชิงบูรณาการเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผลิตน้ำยาเอนกประสงค์ ตำบลสันดอนแก้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
2. ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม และองค์ความรู้ในการเพิ่มมูลค่าทางผลิตภัณฑ์ สร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนการจัดการองค์ความรู้ท้องถิ่น และภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

## นิยามศัพท์

**การวิจัยแบบมีส่วนร่วม ( Participatory Action Research หรือ PAR )** หมายถึง การเรียนรู้ และแสวงหาความรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของหมู่คณะ คือระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย โดยจะเริ่มตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลที่เกิดจากการดำเนินงานและสรุปบทเรียนตลอดจน ร่วมหาวิธีแก้ไข ปัญหา และร่วมพัฒนาต่อไป โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จะเน้นการยอมรับ หรือความเห็นพ้องจากชาวบ้านเป็นสำคัญ

**วิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม** หรืองานวิจัยท้องถิ่น เป็นขบวนการทางสังคม ที่เปลี่ยนแปลงชีวิตทางสังคม พัฒนาศักยภาพของคน มีพลวัต มีการเปลี่ยนแปลง มีปรับตัวตลอดเวลา ไม่ปิดกั้นตัวเอง มองความเป็นจริงของระบบเศรษฐกิจ การพัฒนาความรู้จากฐานชุมชน ศึกษาจากภายใน (Inside Out) และมีการมองจากภายนอก (Outside In) มีการตั้งคำถามร่วมของชุมชน ร่วมกันวิจัยจริง การทำงานวิจัยชุมชน ดึงชนชั้นกลาง นักวิชาการ มาร่วมเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การวิจัยจากฐานชุมชน ที่มองเชื่อมโยง เป็นภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ บนฐานทรัพยากรร่วมกัน มองเป็นปัญหาอย่างเดียวกัน(เสนห์ จามริก,2545)

**งานวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม** คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา (Journey of Development) โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับสังคม โดยหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ซึ่งใช้แนวทางความร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งนี้กระบวนการวิจัยจะต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของตน ทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรคและปัญหาที่ปรากฏอยู่ ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่(นิตยา เงินประเสริฐศรี,2544)